

Павленко Ірина Григорівна.

Materials of the XI International scientific and practical conference, «Fundamental and applied science», - 2015. Volume 9. Pedagogical sciences. Sheffield. Science and education LTD – 112 pages. – P. 99 – 105.

Педагогічні науки/6. Соціальна педагогіка
К.п.н. Павленко І.Г.

Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна

Зміст і сутність субкультури студентської молоді

Поняття “субкультури” як наукового терміну є досить широким та багатоскладовим. За даними новітнього філософського словника “субкультура” – це система норм та цінностей, що відрізняє групу від більшості суспільства. Сучасне суспільство, яке базується на розділі труда та соціальної стратифікації, представляє собою систему багатоподібних напрямків субкультур. Поняття “субкультури” включає в себе також:

- сукупність деяких негативно інтерпретованих норм та цінностей традиційної культури, що функціонують як культура злочинного прошарку суспільства;
- особлива форма організації людей (частіше всього молоді) – автономне цілісне утворення усередині панівної культури, яке визначає стиль життя та мислення її носіїв та відрізняється своїми звичаями, нормами та комплексами цінностей.

За способом виникнення розрізняють субкультури, що утворились як позитивна реакція на соціальні та культурні потреби суспільства, та субкультури, які являються негативною реакцією на існуючу соціальну структуру і панівну в суспільстві культуру. Взагалі сучасні субкультури являються специфічним способом диференціації розвинених національних та регіональних культур, в яких поряд з основною класичною традицією існують своєрідні культурні утворення, що виникають на генетичній основі провідної культурної традиції, але по формі та змісту відрізняються від неї.

Мета статті – розглянути зміст і сутність субкультури студентської молоді.

Дослідження субкультури знайшли відображення в роботах М.Бахтіна, М.Злобіна, М.Когана, К.Соколова, Е.Мєдведева, А.Павлова, К.Манхейма та ін.

Молодіжна субкультура являється одним з багатьох видів субкультур. Молодь створює свою жаргонну мову, моду, музику та моральний клімат. Особливості субкультури пояснюються, з одного боку – надлишком життєвої енергії, а з іншого – відсутністю у більшості молодих людей економічної та соціальної самостійності. І тому для такої людини спосіб знаходження свого місця у молодіжному угрупованні є способом самоствердження та самореалізації себе в суспільстві.

Перехід до відкритості, скасування багатьох колишніх ідеологічних обмежень і заборон призвели до інтенсивної плюралізації духовного життя українського суспільства, зумовили розмаїття стилів життєвляштування. Швидкі й неоднозначні зміни останнього часу зумовили проникнення і розвиток в Україні різних течій та субкультур із Заходу та Сходу, відродження багатоманітності духовних надбань різних епох та регіонів.

В наш час в українському суспільстві відбувається процес трансформації суспільних відносин під впливом інтеграційних процесів, взаємодії різних культур, змінюється система пріоритетів і цілей. Це, зокрема, проявляється у змінах мети, засобів її досягнення, ціннісних орієнтацій і поведінкової моралі особистості.

У цьому сенсі на особливу увагу заслуговують процеси, які відбуваються у молодіжному середовищі. Адже саме молоді люди є тим матеріалом, що найбільше піддається зовнішнім впливам. Вони, як правило, не обтяжені суперечливим досвідом минулого з притаманними йому ціннісними і поведінковими установками. Молодь, яка визначає майбутнє будь-якого суспільства, вже сьогодні істотно впливає на його змістовні характеристики.

На порозі соціальної зрілості молоді люди перебувають у стані особливо активного пошуку та відбору цілей, життєвих перспектив, а також шляхів і засобів їх досягнення. Період соціалізації молодої людини, що є процесом її включення у все різноманіття суспільного життя, супроводжується досягненням соціальної зрілості, початком самостійної виробничої діяльності, набуттям професії, одним із наслідків цього процесу є досягнення рівноправного становища в суспільстві. Ці та інші зміни в соціальному статусі молодої людини супроводжуються становленням характеру, світогляду, ідейних позицій, системи поглядів та переконань. Під впливом таких змін уточнюється значення цілей у системі життєдіяльності особистості, відбувається корекція ціннісних орієнтацій.

За сучасних умов у здійсненні життєвого вибору зростає роль позасімейного спілкування, посилюється вплив засобів масової інформації на формування системи знань, ціннісних пріоритетів, моральних норм та умов їх дотримання. Інститут сім'ї сьогодні вже не може забезпечувати зростаючі потреби сучасної людини в розширенні кола інформаційних контактів. Зростання рівня освіти, розширення кола безпосереднього спілкування, доступ до ширшого спектру соціокультурних цінностей зумовлюють появу якісно нових потреб, ціннісних орієнтацій і цілей, які тісно пов'язані з загальними соціальними умовами.

Аспекти і межі конкретного бачення проблем молоді розширюються, якщо сприймати її, з одного боку, як специфічне соціально-демографічне утворення, що характеризується властивими їй психолого-фізіологічними особливостями, підготовкою і включенням у громадське життя, у соціальні механізми, а з іншого боку – особливою субкультурою, внутрішньою диференціацією, що співвідноситься із соціальною ситуацією, в якій живе і працює молода людина.

На думку О. Балакіревої та О. Яременка, специфіка об'єкта соціології молоді полягає в тому, що вікові процеси в молодіжному середовищі мають значно більшу соціальну вагу, ніж в інших вікових групах. Невідповідність

між біологічним віком, віком соціальним та психічним – широко відома проблема, актуальність якої сьогодні значно зростає. По-перше, в умовах нестабільності та кризових явищ у житті суспільства, радикальних перетворень і потрясінь соціальний вік починає випереджати фізіологічний вік молодих людей – відбувається більш раннє «подорослішання», тобто інтеграція молодого покоління в структури суспільства та виконання ним соціальних ролей, які донедавна покладалися на старші вікові групи. З іншого боку, світові тенденції соціального розвитку свідчать, що кожне нове молоде покоління повинно оволодіти все більшим обсягом інформації та знань. Це, у свою чергу, подовжує освітній період та процес соціального становлення, що відсуває можливість виконання соціальних ролей у повному обсязі для окремих груп молоді в часі. По-третє, про актуальність цієї проблеми в сучасних умовах свідчить ще й те, що вікова самосвідомість залежить від напруги в суспільстві, наповнення життя подіями та суб'єктивно усвідомленим ступенем самореалізації особистості.

Система норм і цінностей, які відрізняють певну соціальну групу від інших спільнот, називається субкультурою. Вона формується під впливом таких факторів, як вік, етнічне походження, релігія, місце проживання тощо. Прийнято вважати, що цінності субкультури не зумовлюють заперечення національної культури, яка прийнята більшістю, вони лише унаочнюють деякі відхилення від неї. Виступаючи частиною цілісної культури, субкультура містить яскраво виражені відмінні риси, які відіграють особливу роль в об'єднанні конкретної категорії людей. Субкультура – результат постійної взаємодії людей, яка відбувається в особливих умовах. При цьому цілісна культура, як правило, не зводиться до простої суми субкультур. Свій внесок у культуру роблять різні спільноти та окремі особистості, які не є носіями субкультури. Водночас більшість, як правило, ставиться до феномена субкультури несхвально або з недовірою.

Терміном «субкультура» зазвичай позначають особливу форму організації життя людей (соціальних груп), які прагнуть облаштувати в

межах пануючої культури особисте, відносно автономне культурне існування зі своїм стилем (одягом, манерами, мовою), звичаями, нормами, цінностями та ідеалами. Але формування субкультур пов'язане не лише з кризою традиційної культури, але і з посиленням національних почуттів, і з прагненням народів відродити свою національну субкультуру.

Сучасні форми молодіжної субкультури можна дослідити через призму запитів та потреб, ціннісних орієнтацій та, нарешті, жаргону молодіжної тусовки. Існування молодіжної субкультури, специфічного молодіжного так званого сленгу – мови «тусовки» – є свого роду природно зумовленим бунтом проти понять та ідеалів «батьків». Подібні явища можна спостерігати в усі часи, але сьогодні, в епоху ідейного хаосу, відсутності усталених загальноприйнятих цінностей і норм, вони виявляються значно помітніше та виразніше.

Створення та формування найголовнішого – культури майбутнього суспільства: матеріальної, моральної, розумової, що синтезуються в духовну культуру – це і є головне завдання педагогіки. Культуру можна аналізувати як неоднорідне явище, що має декілька можливих рівнів втілення ідеалу людини. Спілкування з іншими людьми у сучасному суспільстві так часто та багатшарово опосередковано культурними інструкціями та нормами, що зустріч з конкретним, живим, персональним, тілесним Іншим призводить до емоційних переживань, специфічний характер яких складається з того, що вони на деякий час знімають проблеми автономності (а значить, і самотності), створюють (нехай ілюзорно) можливість розчинення в Іншому. Диференційований підхід до існування різних груп людей, об'єднаних за певними ознаками, створює об'єктивні умови для сприйняття іншої людини як рівної собі. Це і є одним із проявів об'єктивних соціальних умов, що сприяє оформленню субкультури, яка несе в собі риси ідеалу людини даного історичного часу в конкретній, часто персоніфікованій, формі. Кожна вікова категорія (покоління) проходить процеси соціалізації.

На даному етапі соціокультурного розвитку комплекс суперечливих проблем, неоднозначність процесів, що відбуваються в молодіжному середовищі та в суспільстві взагалі, викликає чимало дискусій. Смаки та погляди молоді широко представлено у газетах та журналах, в радіо- та телепрограмах. Однак, у психолого-педагогічних дослідженнях недостатньо розкриті їх становлення, закономірності функціонування молодіжної субкультури.

Врахування в педагогічному процесі психологічних особливостей, соціокультурних умов – складові досягнення успіху в навчанні та вихованні юнацтва. Молодіжна субкультура є предметом дослідження Г. Абрамової, Е. Еріксона, М. Ейзенштадта, С. Іконнікова, І. Кона, В. Ларміна, В. Лісовського, К. Манхейма, М. Міда, В. Ольшанського, О. Семашко, З. Сікевича, Е. Суїменка, Т. Щепанської, О. Якуби.

О. Семашко визначає молодь як диференційовану соціальну групу, яка набуває рис соціальної спільноти і має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні та інші особливості, у тому числі й способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної і культурної реальності [2, с. 135].

Характерним для молоді є вільне спілкування та сумісна діяльність з однолітками. Молодь у всі часи була особливою соціально-демографічною групою, яка має спільні риси, характерні для всього покоління. У сучасному суспільстві в період науково-технічного прогресу молодь диференціюється на групи, які мають свої системи цінностей та норми поведінки, смаки, форми спілкування, відмінні від культури дорослих. Загальною назвою для таких груп в сучасній культурології використовують термін «субкультура». Г. Васянович дає таке визначення: «Субкультура – це поняття певного соціуму, певних соціальних груп: студентської молоді, учнівської молоді (за певним фахом)» [1, с. 190]. О. Семашко додає, що «субкультура – це і специфічні норми, погляди й цінності, соціальні й духовні потреби, ціннісні

орієнтації тієї чи іншої групи, продукт творчості, способи залучення до духовних цінностей, особливості їх освоєння, стиль, спосіб життя та існування» [2, с. 138].

Було безліч спроб класифікувати неформальні рухи.

За соціально-правовою ознакою виділяють: просоціальні, або соціально-активні, з позитивною спрямованістю діяльності (групи екологічного захисту, охорони пам'яток, навколишнього середовища); соціально-пасивні, діяльність яких нейтральна по відношенню до соціальних процесів - (музичні і спортивні фанати); асоціальні (хіппі, панки, байкери, злочинні угруповання).

По спрямованості інтересів соціолог М.Топалов так класифікує молодіжні об'єднання і групи: захоплення сучасною молодіжною музикою; спрямованість до правопорядкової діяльності; що активно займаються певними видами спорту; околоспортивні - різні фанати; філософсько-містичні; захисники навколишнього середовища [5].

С.Сергеев пропонує наступну типологізацію молодіжної субкультури: субкультура романтико-ескапістские (хіппі, індіаністи, толкиністи, байкери); розважальні для гедонізму (мажор, рэйвери, рэппери, эмо); кримінальні ("гопники", "любери"); анархо-нигилистические (панки, екстремістська субкультура "лівого" і "правого" толку) [3].

Професор З. Сикевич дає декілька іншу характеристику неформального самодіяльного руху молоді з урахуванням того, що причетність до тієї або іншої групи може бути зв'язана: за способом проведення часу - музичні і спортивні фанати, металісти, любери і навіть нацисти; з соціальною позицією - екокультурні; із способом життя - "системники" і їх численні відгалуження; з альтернативною творчістю - офіційно не визнані живописці, скульптори, музиканти, актори, письменники та інші [4].

Молоді люди активно виробляють норми та цінності, котрі явно протирічать господствующей культурі, її змісту та формі. На основі таких норм та цінностей формується контркультура, яка по визнанню дослідників,

вимагає свідомого відмовлення від системи традиційних цінностей і заміни їх контрцінностями – волею самовираження, особистою причетністю до нового стилю життя, установкою на ліквідацію репресивних і регламентуючих моментів людських відносин, повною довірою до спонтанних проявів почуттів, фантазії, уяви, невербальним способом спілкування.

Звертає на себе увагу і ритуалізований характер молодіжної субкультури, що особливо яскраво виявляється в субкультурних подіях (концертах, іграх, дискотеках). Ритуали в традиційному суспільстві служили гармонізації відносин людини з природою, як зовнішньої, так і внутрішньої, задовольняючи, таким чином, ряд психологічних потреб. Молодіжні субкультури створюють заново цілий шар ритуальних подій, що дозволяють у сублімованій формі задовольняти потреби, не спроможні бути вдоволеними в рамках суспільства й офіційної культури.

Таким чином, субкультурна подія, будучи культурною подією постмодерністичною, носить ритуалізований характер і виконує приблизно ті ж функції, що і ритуал у традиційному суспільстві, служить задоволенню схожих потреб і функціонує по тим самим законам.

Література:

1. Антонович И.И. После современности : Очерк цивилизации модернизма и постмодернизма / И.И. Антонович – Минск : Беларуская навука, 1997. - 446 с.
2. Богомолова Н.Н., Фоломеева Т.В. Метод фокус-групп в социально-психологическом исследовании / Н.Н. Богомолова, Т.В. Фоломеева - М. : Магистр, 1997 –234 с.
3. Сергеев С.А. Контркультурная политическая оппозиция в современной России / С.А. Сергеев // Социально-гуманитарные знания. - 2005. - N 3. - С. 245 - 259.
4. Сикевич З.В. Молодежная культура: "за" и "против" : Заметки социолога / З.В. Сикевич – Ленинград : Лениздат, 1990. – 206 с.
5. Топалов М.Н. Национально-политический конфликт в молодежной среде и его роль и последствия в развитии современной России / М.Н. Топалов // Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие [Электронный ресурс] : Материалы IV Очередного Всероссийского социологического конгресса / РОС, ИС РАН, АН РБ, ИСППИ. — М. : РОС, 2012. — 1 CD ROM....